

О. Ю. Кочерзіна,

аспірант, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

ОСНОВНІ АКЦЕНТИ ТА ПРІОРИТЕТИ ПОТЕНЦІЙНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО УГРУПОВАННЯ

О. Kocherhina,

postgraduate student, Taras Shevchenko National University of Kyiv

THE MAIN ACCENTS AND PRIORITIES OF THE POTENTIAL RELATIONS BETWEEN UKRAINE AND THE EUROPEAN UNION

У статті розглянуто основні фактори, що впливають на розвиток відносин між Україною та ЄС, а також встановлено, які чинники мають позитивний вплив на формування та подальшу співпрацю між нашою державою та Європейським угрупованням. Виявлено роль політичної ситуації в країні, рівня прямих іноземних інвестицій, валютного курсу, обсягів обробної промисловості, культурних вимірів та технологічного потенціалу.

The article considers the main factors affecting the development of relations between Ukraine and the EU and also determines which factors have a positive impact on the formation and further cooperation between our state and the European group. The role of political situation in the country, the level of foreign direct investments, exchange rate, volumes of manufacturing industry, cultural dimensions, and technological potential was discussed.

Ключові слова: зона вільної торгівлі, політична стабільність, прями іноземні інвестиції, валютний курс, культурні виміри, технологічні знання.

Key words: free trade area, political stability, foreign direct investments, currency rate, cultural dimensions, technological knowledge.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У теперішньому світі більше 200 держав змагаються одна з одною на міжнародній торговельній арені. До конкурентних прерогатив можна віднести будь-яку складову соціального життя і розвитку: характер і швидкість впровадження новацій, найбільша кількість населення, стабільність політичної ситуації, забезпеченість ресурсами нафти і газу, приналежність до ООН чи Євросоюзу, краще масло або сир, рівень організаційної культури, надійні автомобілі або комп'ютери, розгортання космічних програм. Провідними цінностями країни все частіше стають інформація та віртуальні чинники — наприклад, іміджі та бренди, якість яких впливає на ціни, рішення урядів, розподіл ресурсів тощо. Кожна держава має свій імідж і є брендом. Лідерство в будь-якій сфері, навіть перемога на олімпіадах, може бути елементом формування позитивного іміджу.

Розпочавши незалежний шлях з 24 серпня 1991 року Україна довела, що вона не просто колишня республіка Радянського Союзу, а конкурентоздатна держава з вагомим науково-технічним кадровим потенціалом, вигідним географічним положенням, яка знаходиться на 81 позиції серед 137 країн світу у відповідності з Ін-

дексом глобальної конкурентоспроможності 2017—2018 [8]. Американський економіст Дж. Сакс дотримується думки, що "економічний успіх будь-якої країни світу ґрунтується на зовнішній торгівлі. Ще жодній країні не вдалося створити здорову економіку, ізольовану від світової економічної системи" [7]. Оскільки зовнішня торгівля є провідною формою міжнародних економічних взаємовідносин, на долю якої припадає близько 80% усього масштабу інтернаціональних економічних взаємозв'язків, то Україна повинна зосередитись на виявленні ключових пріоритетів, що візуалізують курси наступних аналітичних розвідок і розробок щодо задумів і стратегій удосконалення іміджу України на міжнародній торговельній арені.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання світової торгівлі цікавили вчених і політиків ще в ті епохи, коли інші течії економічної теорії ще не були досліджені належним чином. Першим дослідженням теоретичних засад світової торгівлі і розробкою рекомендацій в цій області є доктрина меркантилізму, згідно з якою держава повинна продавати на зовнішньому ринку якомога більше будь-яких товарів, а купу-

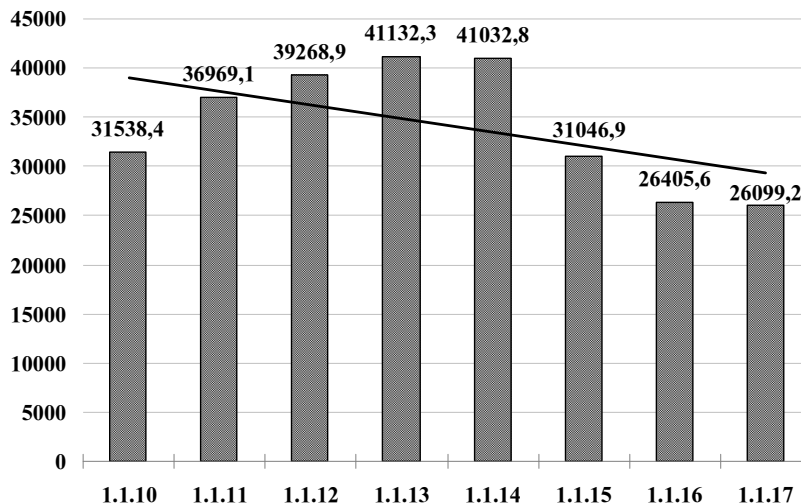

Рис. 1. Прямі інвестиції (акціонерний капітал) з країн ЄС в економіці України за 2010–2016 роки

Джерело: складено автором за матеріалами [14].

вати якомога менше. Прихильниками меркантильних поглядів були Адам Сміт та Давід Рікардо. Класика меркантилізму англійця Т. Мана називають стратегом міжнародної торгівлі.

Нині проблеми міжнародної торгівлі присвячені праці таких вітчизняних вчених, як О.Г. Білорус, Д.Г. Лук'яненко, А.П. Румянцев, А.А. Задоя, І.А. Сазонець, О.М. Степанов, а також зарубіжних вчених: Н. Такаші, О. Рівера-Батіз, Р. Фенстра, Вей-Бін Занг, В. Норман, Н. Кемен та багато інших.

Стосовно України, то її торговельні взаємовідносини цікавлять різних вітчизняних вчених, зокрема В. Андрійчука, І. Бураковського, А. Гальчинського, В. Гейця, Г. Климка, Ю. Пахомова, О. Плотнікова, А. Румянцева, А. Філіпенка тощо.

ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Тим не менш, економічне вчення не досить уваги приділяє пріоритетним факторам української економіки у процесі залучення до світового торговельного господарства та тим аспектам поведінки суспільства, які у силу культурних відмінностей, здатні вивести Україну на вищий рівень міжнародної арени. Знання культурних вимірів української держави дозволить розвинути економічні цінності та позиції України задля ефективного розвитку міжкультурних сценаріїв.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є аналіз основних акцентів та пріоритетів української економіки, які впливають на ефективність ведення міжнародної торговельної діяльності з різними країнами у тих формах, які є вигідними.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Економічну частину Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом було ратифіковано 16 вересня 2015 року. Подальша співпраця між нашою державою та Європейським об'єднанням буде формуватися під впливом певних факторів. Слід розпочати з того, що висока політична нестабільність може призвести до загострення внутрішніх та міжнародних конфліктів, які стримують формування зони вільної торгівлі у короткостроковій перспективі. В свою чергу, невизначеність торговельної політики спричинена політичною нестабільністю перешкоджає ефективним переговорам між країнами-партнерами та ускладнює здійснення торговельних угод. Країна, у якій політична ситуація стабільна, буде зростати. Це пов'язано з тим, що інвестор буде вкладати більше, доки розумітиме, що його інвестиції в безпеці. Однак саме нестабільна політична ситу-

ація в Україні вплинула на подальше налагодження відносин з Євросоюзом.

Згідно з даними Світового банку, в 2016 році Україна займала 183 місце серед 194 держав у рейтингу політичної стабільності [5]. На жаль, з 2010 року спостерігається негативна динаміка показника, коли Україна була вище на 82 позиції. Різке погіршення ситуації зафіксовано в 2013 році, що зумовлено початком перевороту в державі через несподіване припинення процесу підписання угоди про політичну та економічну асоціацію з ЄС колишнім президентом. Таке рішення призвело до масових акцій протесту. Для того, щоб відновити спокій серед населення, тодішній президент вступив в діалог з лідерами опозиції, і вже 21 лютого 2014 року переговорний процес завершився фактичною капітуляцією президента. Однак з того часу урядом України була розгорнута антитерористична операція в Донецькій і Луганській областях, яка обернулася значними втратами з обох сторін і гуманітарною кризою, але не привела до російської військової інтервенції.

Так, політична стабільність визначається як міра сприйняття щодо ймовірності того, що уряд буде дестабілізований або відсторонений неконституційними чи іншими засобами, включаючи насильство та тероризм. Тому нестабільна політична ситуація зменшить інвестиції та рівень економічного розвитку та збільшить ймовірність розпаду уряду. Перш ніж українська влада відновить стабільність в країні, можуть пройти роки. Тактика Росії по відношенню до України буде змінюватися, але мета залишиться все тією ж, щоб Україна залишалася буфером між Росією, з одного боку, та ЄС і НАТО — з іншого. Слід мати на увазі, що подібний нейтралітет може не набрати достатньої кількості прихильників на території України, і підтримувати його буде важко. Подальші конфлікти в країні будуть провокувати конфронтацію між Росією і США.

Другим чинником, що впливає на торговельні відносини України з Євросоюзом, є прямі іноземні інвестиції (ПІІ). Приплив ПІІ відіграє важливу роль у визначенні надлишку/ дефіциту капіталу та фінансового рахунку платіжного балансу. Можна сказати, що спочатку приплив ПІІ має позитивний ефект на стан платіжного балансу, але у середньостроковій перспективі прямий ефект може стати або позитивним, або негативним, оскільки інвестори збільшують свою експортну продукцію, імпорт проміжних товарів та послуг та починають репатріювати прибуток [3]. З цієї причини можна навіть поставити під сумнів роль ПІІ в економічному зростанні.

За даними Державного комітету статистики України станом на 01.07.2017 з країн ЄС в Україну надійшло 27387,3 млн дол. США. На кінець 2016 року загальна

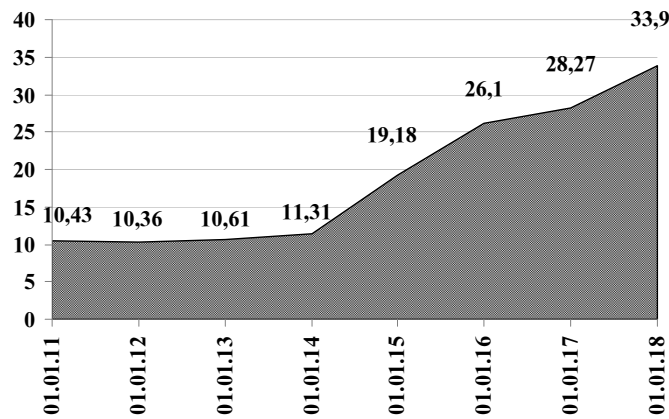

Рис. 2. Динаміка валютного курсу України (EUR/UAH) за 2010–2017 роки

Джерело: адаптовано автором за матеріалами [10].

сума інвестицій становила 26099,2 млн дол. США. Як вказано на рисунку 1, з моменту ратифікації угоди між Україною та ЄС потік інвестицій знизився, тоді як за часів загострення політичної ситуації, країни Євросоюзу суттєво підтримували Україну. Причинами зниження інвестиційної активності стали економічні проблеми Кіпру — найбільшого інвестора України, а також внутрішня стагнація економіки країни. Лінія тренду вказує на подальше зниження обсягів інвестицій з країн ЄС.

Прямі іноземні інвестиції можуть мати негативний вплив на перспективи зростання країни, якщо вони призведуть до значних поточних змін у вигляді переказу прибутку та дивідендів та/або якщо транснаціональні компанії (ТНК) отримують суттєві податкові або інші поступки від країни, на території якої відкриваються філіали. Ці негативні наслідки можуть посилитися, якщо очікувані позитивні ефекти, пов'язані з передачею технології, будуть зведені до мінімуму, оскільки передана технологія є неприйнятною для пропорційності факторів приймаючої сторони або внаслідок надмірного обмеження права інтелектуальної власності.

Однак ПІІ та міжнародна торгівля не лише все більше взаємодоповнюють і взаємопідтримують одна одну, але також стають все більш невіддільні як дві сторони процесу економічної глобалізації. Очікується, що прямі іноземні інвестиції впливатимуть на експорт із боку експортної пропозиції приймаючої країни. ПІІ можуть посилити експортно-орієнтовану продуктивність, що також покращить ефективність експорту. Експорт сприяє зростанню, позитивно впливаючи на мобілізацію робочої сили та накопичення капіталу. Так, згідно з даними Європейської комісії, обсяг експорту в 2016 році зріс на 2,5% до 13159 млн євро в порівнянні з 2015 роком. Однак з 2012 року експорт знизився на 2,6% [2].

Так, незважаючи на те, що Поглиблена зона вільної торгівлі між Україною та ЄС розпочала свою роботу тільки в січні 2016 року, безмитний доступ на ринок ЄС для більшості товарів Україна отримала ще в квітні 2014 року. Тоді ЄС надав автономні торгові преференції, які повністю повторювали режим доступу на ринок ЄС протягом першого року дії зони вільної торгівлі. Тоді було скасовано 95% ввізних мит ЄС на промислові товари і 84% — на сільськогосподарську продукцію [13]. Тоді ж почали діяти так звані тарифні квоти, які дозволяють ввезти безмитно певний обсяг продукції, після чого треба платити мито. Коли в 2016 році почала діяти Поглиблена ЗВТ, рівень відкритості ринку ЄС відповідав вже його зобов'язаннями, а отже, протягом 2016 року українські експортери не отримали додаткових тарифних преференцій в порівнянні з тими, які вони отримали два роки тому.

Третім фактором, що впливає на розвиток відносин між Україною та ЄС, слід розглянути курс валют. Ва-

лютий курс у сучасних умовах є не тільки важливим засобом регулювання платіжного балансу та формування національної боргової політики, але й зовнішньоторговельної діяльності. З лютого 2014 року в Україні розпочалася девальвація національної валюти. Перший пік відношення гривні до євро припав на лютий 2015 року, коли валютний курс досягнув відмітки в 31,85 EUR/UAH, а вдруге — січень 2018 року, коли валютний курс досягнув відмітки в 35,75 EUR/UAH (рис. 2).

За таких обставин знецінення національної валюти надало можливість експортерам знизити ціни на свою продукцію в іноземній валюті, отримуючи премію при обміні вирученої дорожчої іноземної валюти на здешевілу національну. Зниження курсу гривні здорожчало імпорт, що стимулювало зростання цін в Україні і розвиток національного імпортозамінного виробництва. Якщо в 2010 році дефіцит торговельного балансу склав 6 млрд дол. США, коли курс валют був 10 грн за 1 євро, то в 2016 році він становив вже 3,6 млрд дол. США, оскільки курс протягом року коливався в межах 28,27—33,9 грн за 1 євро [11]. У випадку збереження тенденції девальвації гривні країни ЄС отримуватимуть більше українських продуктів.

Окрім зазначених факторів, на подальші відносини між Україною та Євросоюзом впливатимуть темпи росту обробної промисловості. Темпи зростання обробної промисловості є одним із факторів економічного зростання та мають важливе значення для поліпшення економіки, особливо торговельного балансу. Вплив обробної промисловості на торговий баланс має позитивне значення, тобто саме збільшення обсягу обробної промисловості призведе до збільшення торгового балансу. Відтак на кінець 2016 року темпи обробної промисловості в Україні зафіксовані на рівні -0,3%, а вже з початку 2017 року спостерігалось різке підвищення рівня обробної промисловості до майже 10% [9]. Загалом, протягом 2013—2016 років, коли вирішувалося питання співпраці між Україною та Європейським Союзом та розгорталась негативні політичні події, рівень обробної промисловості мав негативне значення і лише з початком 2017 року ситуація кардинально змінилася. Це пояснюється, по-перше, зростанням експорту товарів машинобудівної галузі на 12,3% в 2016 році в порівнянні з попереднім періодом. По-друге, зріс експорт машин та іншого обладнання на 13% за аналогічний період. Відповідно, важливість України як торгового партнера ЄС продовжила зростати.

Переходячи до наступного чинника, що впливає на співпрацю України в рамках зони вільної торгівлі з ЄС, варто зазначити, що сьогоденна світова торгівля нерозривно пов'язана із корпоративним стратегуванням. Відомі корпорації задля розвитку взаємозв'язків інвестують значні кошти в теорію стратегування та наймають найкращих фахівців аби вивести компанію на но-

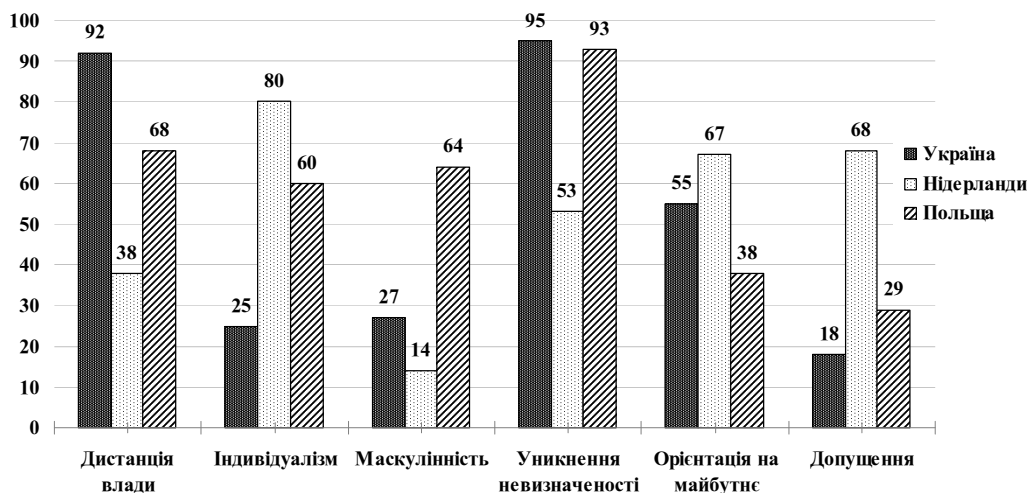

Рис. 3. Порівняння України, Нідерландів та Польщі за культурними вимірами Хофстеде

Джерело: [1].

вий етап. Засновником теорії, яка дозволяє здійснювати порівняльно-диференційоване стратегування щодо різних країн, нині відома як теорія "ментальних програм" Гірта Хофстеда, є корпорація IBM [4]. Ця теорія є насамперед визначною для стратегування в Україні, причиною цього є розуміння першочерговості типів стратегій, які можуть бути ефективно реалізовані Україною відповідно до типу національних ментальних програм.

Ментальна програма передбачає механізми формування відчуттів, думок і поведінки в культурній антропології. Основними вимірами культури, що спираються на умови, в яких відбувається соціалізація і інкультурація людини, є дистанція влади, тобто мира сприйняття влади, співвідношення рівня колективізму до індивідуалізму, рівень маскулінності та фемінності, уникнення невизначеності, тобто реакція на незнайому ситуацію, орієнтація на майбутнє, тобто стратегічне мислення, а також допущення (індульгенція), яка визначає міру щастя або задоволення від простих радощів життя [4].

На основі порівняння культурних вимірів України з її найближчим сусідом, Польщею, яка є членом Євросоюзу з 2004 року, та країною-засновницею даного об'єднання, Нідерландами, можна зробити декілька висновків щодо переваг України як стратегічного партнера Європейського Союзу та основних акцентів, на які державі слід зосередити увагу. Так, на рисунку 3 вказані бали кожної країни. Відповідно до цих балів Україна значно відрізняється від Нідерландів за показниками дистанції влади, рівня індивідуалізму / колективізму, уникнення невизначеності та допущення. В такому випадку ведення переговорів між компаніями України та Нідерландів має базуватись на принципах рівності у відносинах, врахування індивідуальних інтересів, схильності до ризику у певних умовах, а також заохочення до більш відкритих соціальних норм. Стосовно Польщі слід відмітити, що суттєві відмінності вбачаються у вищому рівні конкуренції та незалежності, тобто українські компанії мають активніше та чіткіше висловлювати свої позиції.

У цілому для того, щоб домогтися високих професійних результатів, необхідно досягнути стабільних і впевнених відносин з усіма партнерами компанії. В Україні не існує якогось певного і оригінального плану з реалізації принципів кроскультурності на базі міжнародних компаній, що здійснюють діяльність на території нашої країни. З цієї точки зору досвід іноземних компаній вкрай корисний як для українських підприємств, що розвиваються, так і для представництв глобальних корпорацій, що працюють на території України. Така тактика дозволить стати більш відкритою для інновації та вийти на новий рівень співпраці з Євросоюзом.

Нарешті, саме технологічні знання встановлюють вектор на розробку найкращих методів і нових технологій, що забезпечують найбільш ефективну працю; дозволяють збільшити виробництво товарів і послуг і при цьому вирішують важливі завдання — проблему обмеженості ресурсів і прискорення темпів економічного зростання. Ще Шумпетер у своїй праці "Теорія економічного розвитку" виділив різні причини економічного розвитку, пов'язані з торгівлею, як-от введення нової якості товару або нове використання вже існуючого товару, новий спосіб виробництва, відкриття нового ринку та зміна економічної організації [12]. Тоді технологічні інновації можна визначити як здатність країн реалізовувати нові ідеї на практиці шляхом розробки нових продуктів та процесів, які відіграють ключову роль у міжнародній торгівлі та економічному розвитку.

На жаль, за даними Світового банку, з 2010 року виділення державою коштів на науково-дослідні розробки знизилось з 0.83% до 0.62% від ВВП [6]. Подальше зниження вимагатиме від компанії пошуку інвесторів, що спричинить втрату підприємствами самостійної функціональної ролі. Такий стан в країні говорить не стільки про підвищену міжнародну потребу в вітчизняному науково-технічному потенціалі, скільки про недорозвиненість внутрішнього попиту на дослідження і розробки, а також про проблемну динаміку курсу національної валюти. Однак після введення в дію Закону України "Про стандартизацію" та у зв'язку зі вступом у силу Угоди про асоціацію доцільним є аналіз основних змін у національній системі технічного регулювання. З початку 2016 року на території нашої держави замість національних впроваджуються європейські стандарти (євронорми). Також прийнято рішення про скасування Україною дії міждержавних стандартів серії ГОСТ [15]. Загалом, технологічний розвиток українських підприємств потребує додаткових інвестицій, оскільки країна має суттєвий інноваційний потенціал.

ВИСНОВКИ

Враховуючи проаналізовані фактори, зрозуміло, що Україна поступово вирівнюється під європейські стандарти, але разом з тим, зберігаючи певні внутрішні особливості, які є її характерними рисами на міжнародній арені. По-перше, саме політична ситуація, що виникла в країні, вплинула на підтримку з боку Євросоюзу і вже з кінця 2015 року угоду про зону вільної торгівлі було ратифіковано. По-друге, експорт товарів та послуг з України до країн ЄС зріс, що позитивно впливає на розвиток економіки країни. Водночас ринок товарів та послуг України є потенційно великим. По-третє, знецінення національної валюти посприяло розвитку вітчизняного імпортозамінного виробницт-

ва, а підвищення обсягів оборонної промисловості та експорту машинних виробів зміцнює позиції держави як багатообіцяючого торговельного партнера. Не останню роль відіграють культурні особливості країни, а саме колективізм, що може множити сили людей і допомагати у вирішенні завдань, які не в силах вирішити окремі люди. Колективізм робить індивіда більш пристосованим до складних умов сучасного суспільства, ніж індивідуалізм. До того ж слідування внутрішнім правилам та інструкціям дозволяє ефективно адаптуватися до змін, що відбуваються. Нарешті, Україна має потужний інноваційний потенціал за рахунок здатності до висококваліфікованої та наукоємної праці. Загалом, перспективи розвитку бізнесу будуть залежати від його вміння системно враховувати весь комплекс внутрішніх і зовнішніх факторів, що визначають характер і формат сьогодення і майбутнього розвитку міжнародної торгівлі.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Дане питання потребує подальшого вивчення, оскільки Україна постійно працює над вдосконаленням внутрішніх норм для ефективної євроінтеграції. Прогресуючий позитивний вплив співпраці з Євросоюзом потребує консолідації внутрішніх зусиль у забезпеченні умов для стабільного демократичного розвитку українського суспільства, становлення конкурентоспроможної національної економіки.

Література:

1. Country Comparison [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.hofstede-insights.com/country-comparison/the-netherlands,poland,ukraine/>
2. European Union, Trade in goods with Ukraine [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113459.pdf
3. Hailu Z.A. Impact of Foreign Direct Investment on Trade of African Countries / Z.A. Hailu. International Journal of Economics and Finance. — 2010. — 2 (3). — pp. 122—133.
4. Minkov M. Cultural differences in a globalizing world / M. Minkov. — Emerald, Bingley, UK, 2011.
5. Political stability — country rankings [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://www.theglobaleconomy.com/rankings/wb_political_stability/
6. Research and development expenditure (% of GDP) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://data.worldbank.org/indicator/GB.XPD.RSDV.GD.ZS?end=2015&locations=UA&start=2010>
7. Sachs J. Nature, nurture and growth / J. Sachs. The Economist. — 1997 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.economist.com/node/91003>
8. Ukraine: Global Competitiveness Index 2017—2018 edition [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-index-2017-2018/countryeconomy-profiles/#economy=UKR>
9. Ukraine Manufacturing Production 2012—2018 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://tradingeconomics.com/ukraine/manufacturing-production>
10. XE Currency Charts: EUR to UAH [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.xe.com/currencycharts/?from=EUR&to=UAH&view=10Y>
11. Зовнішня торгівля України товарами з країнами ЄС — Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2009/zd/ztt_ES/ztt_ES_u/arh_ztt_ES_u.html
12. Історія економічних учень: підручник / За ред. В.Д. Базилевича. — К.: Знання, 2004. — 1300 с. — (Класичний університетський підручник).
13. Мовчан В. Мальві вперед. Що дал Україні перший год свободної торгівлі з ЄС. Європейська правда. — 2016 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/articles/2016/12/28/7059528/>

14. Прямі інвестиції (акціонерний капітал) з країн ЄС в економіці України за 2010—2016 роки. — Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/zd/ives/ives_u/ives0716_u.htm

15. Савченко В. Угода про асоціацію України з ЄС — шляхи реалізації переваг / В. Савченко // Проблеми і перспективи економіки та управління. — 2016. — № 2 (6). — С. 24—34.

References:

1. Hofstede Insights (2018), "Country Comparison", available at: <https://www.hofstede-insights.com/country-comparison/the-netherlands,poland,ukraine/> (Accessed 15 April 2018).
2. European Commission (2016), "European Union, Trade in goods with Ukraine", available at: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113459.pdf (Accessed 15 April 2018).
3. Hailu, Z. A. (2010), "Impact of Foreign Direct Investment on Trade of African Countries", International Journal of Economics and Finance, vol.2(3), pp. 122-133.
4. Minkov, M. (2011), Cultural differences in a globalizing world, Bingley, UK: Emerald.
5. The Global Economy (2018), "Political stability — country rankings", available at: https://www.theglobaleconomy.com/rankings/wb_political_stability/ (Accessed 15 April 2018).
6. The World Bank (2018), "Research and development expenditure (% of GDP) ", available at: <https://data.worldbank.org/indicator/GB.XPD.RSDV.GD.ZS?end=2015&locations=UA&start=2010> (Accessed 15 April 2018).
7. Sachs, J. (1997), "Nature, nurture and growth", The Economist, available at: <https://www.economist.com/node/91003> (Accessed 15 April 2018).
8. World Economic Forum (2018), "Ukraine: Global Competitiveness Index 2017-2018 edition", available at: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-index-2017-2018/countryeconomy-profiles/#economy=UKR> (Accessed 15 April 2018).
9. Trading economics (2018), "Ukraine Manufacturing Production 2012—2018", available at: <https://tradingeconomics.com/ukraine/manufacturing-production> (Accessed 15 April 2018).
10. XE (2018), "XE Currency Charts: EUR to UAH", available at: <https://www.xe.com/currencycharts/?from=EUR&to=UAH&view=10Y> (Accessed 15 April 2018).
11. State Statistics Service of Ukraine (2018), "An international trade of Ukraine with the EU countries", available at: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2009/zd/ztt_ES/ztt_ES_u/arh_ztt_ES_u.html (Accessed 15 April 2018).
12. Bazylevych, V. (2004), Istorii ekonomichnykh uchen' [The history of economic thought], Znannia, Kyiv, Ukraine.
13. Movchan, V. (2016), "Slow ahead. What has the first year of free trade with the EU brought Ukraine. European truth", available at: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/articles/2016/12/28/7059528/> (Accessed 15 April 2018).
14. State Statistics Service of Ukraine (2018), "Direct investments (shareholders' equity) from the EU countries to the Ukrainian economy within 2010—2016", available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/zd/ives/ives_u/ives0716_u.htm (Accessed 15 April 2018).
15. Savchenko, V. (2016), "An agreement of association of Ukraine with EU — the ways of benefits implementation", Problems and prospects of economics and management, vol. 2 (6), pp. 24—34.

Стаття надійшла до редакції 20.04.2018 р.